

Bērnu tiesību aizsardzība

Sasniedzamais rezultāts: interpretēju likumā izlasīto informāciju, lai atbildētu uz jautājumiem; skaidroju, kā likumā rakstītais attiecas uz ikdienu; izvērtēju, vai visiem bērniem Latvijā ir nodrošinātas visas likumā noteiktās tiesības.

Likumi rada gan iespējas, gan ierobežojumus un vairo mūsu labklājību. Tie regulē attiecības sabiedrībā, veido izpratni par taisnīgumu, mazina aizspriedumus un neiecietības radīto kaitējumu. Latvijā likumus izdod Saeima.

No likuma viedokļa tu esi bērns, pieaugušie ir par tevi atbildīgi līdz tavas pilngadības sasniegšanai, bet tev ir pienākumi, kuri jāpilda. Bērni ir īpaši, tāpēc viņu tiesības un pienākumi ir uzskaitīti Bērnu tiesību aizsardzības likumā, taču joprojām ir situācijas, kad bērnu tiesības netiek nodrošinātas. Tev, mācoties šo tematu, būs iespēja izzināt bērnu tiesības un pienākumus, rosināt līdzcilvēkus mazināt bērnu tiesību pārkāpumus.

1. uzdevums

Darbojoties grupās, analizējiet Bērnu tiesību aizsardzības likumu!

1.1. Izveidojiet 6 grupas.

1.2. Izlasiet izlozēto Bērnu tiesību aizsardzības likuma fragmentu un atbildiet uz jautājumiem.

1.3. Prezentējiet savu darbu klasesbiedriem.

1.4. Klausoties citu grupu atbildes, aizpildiet domu karti “Bērnu tiesību aizsardzības likums”.

1. fragments

I nodaļa. Vispārīgie noteikumi

[..] 2. pants. Likuma uzdevums

- (1) Šā likuma uzdevums ir noteikt bērna tiesības, brīvības un to aizsardzību, ņemot vērā, ka bērnam kā fiziski un intelektuāli nenobriedušai personai vajadzīga īpaša aizsardzība un gādība. [..]
- (3) Bērna tiesību aizsardzība ir valsts politikas sastāvdaļa. Valsts un pašvaldības organizē un kontrolē bērna tiesību aizsardzību visā valsts teritorijā.

3. pants. Bērns un bērna tiesību vienlīdzības princips

- (1) Bērns ir persona, kas nav sasniegusi 18 gadu vecumu, izņemot tās personas, kuras saskaņā ar likumu izsludinātas par pilngadīgām vai stājušās laulībā pirms 18 gadu vecuma sasniegšanas.
- (2) Bērna tiesības un brīvības valsts nodrošina visiem bērniem bez jebkādas diskriminācijas – neatkarīgi no bērna, viņa vecāku, aizbildņu, ģimenes locekļu rases, tautības, dzimuma, valodas, partijas piederības, politiskās un reliģiskās pārliecības, nacionālās, etniskās vai sociālās izcelsmes, dzīvesvietas valstī, mantiskā un veselības stāvokļa, dzimšanas vai citiem apstākļiem.

4. pants. Bērna tiesību aizsardzības mērķi

Bērna tiesības tiek aizsargātas, lai sasniegtu šādus mērķus:

- 1) sabiedrības interesēm atbilstošas vērtību orientācijas veidošanos un nostiprināšanos bērņā;
- 2) bērna orientāciju uz darbu kā vienīgo morāli atbalstāmo eksistences līdzekļu iegūšanas un labklājības avotu;
- 3) bērna orientāciju uz ģimeni kā sabiedrības organizācijas pamatvērtību un vienu no sabiedrības un indivīda galvenajām vērtībām;
- 4) bērna orientāciju uz veselīgu dzīvesveidu kā tautas izdzīvošanas objektīvu priekšnosacījumu;
- 5) bērna drošību, kā arī viņa veselības un dzīvības maksimālu aizsardzību, sevišķu uzmanību tam veltot publisku pasākumu vai bērniem pieejamu publisku izklaides, sporta vai atpūtas vietu apmeklēšanas, bruņotu konfliktu, ugunsgrēku vai citu ārkārtas situāciju (plūdu, vētras, paaugstināta radiācijas līmeņa u. tml.) laikā.

Bērnu tiesību aizsardzības likums (pieņemts 1998. gadā)

Uzdevumi un jautājumi pēc fragmenta izlasīšanas

- Izsakiet savas domas, kāpēc vajadzīgs šāds likums.
- Kas ir bērns?
- Kādi ir bērnu tiesību aizsardzības mērķi?

2. fragments

II nodaļa. Bērna pamattiesības

[..] 7. pants. Bērna tiesības uz dzīvību un attīstību

8. pants. Bērna tiesības uz individualitāti

(1) Kopš dzimšanas brīža bērnam ir tiesības uz vārdu, uzvārdu un pilsonības iegūšanu. Bērnu reģistrē atbilstoši likumam.

(2) Bērnam ir tiesības uz savas identitātes saglabāšanu.

9. pants. Bērna tiesības uz privāto dzīvi, personas neaizskaramību un brīvību

(1) Bērnam ir tiesības uz privāto dzīvi, dzīvojamās telpas un korespondences noslēpumu, personas neaizskaramību un brīvību.

(2) Pret bērnu nedrīkst izturēties cietsirdīgi, nedrīkst viņu mocīt un fiziski sodīt, aizskart viņa cieņu un godu.

10. pants. Bērna tiesības uz pilnvērtīgiem dzīves apstākļiem

(1) Bērnam ir tiesības uz tādiem dzīves apstākļiem un labvēlīgu sociālo vidi, kas nodrošina pilnvērtīgu fizisko un intelektuālo attīstību. Katram bērnam ir jāsaņem atbilstošs uzturs, apģērbs un pajumte. [..]

(3) Bērnam ir tiesības uz pastāvīgu dzīvesvietu.

11. pants. Bērna tiesības uz izglītību un jaunradi

- (1) Valsts nodrošina visiem bērniem vienādas tiesības un iespējas iegūt izglītību atbilstoši katra spējām.
- (2) Bērnam ir tiesības uz bezmaksas pirmsskolas sagatavošanu, pamata un vidējo izglītību, kā arī arodizglītību.
- (3) Pie Latvijas mazākumtautībām piederošiem bērniem ir tiesības iegūt izglītību dzimtajā valodā atbilstoši izglītības likumam.
- (5) Bērnam ir tiesības apgūt kultūras mantojumu un piedalīties tā aizsardzībā, kā arī attīstīt savas jaunrades spējas.

12. pants. Bērna sociālās tiesības [..]

- (2) Bērnam ir tiesības uz bezmaksas veselības aprūpi, ko nosaka valsts programma.
- (3) Bērnam, kurš nesaņem pietiekamu vecāku aprūpi, ir tiesības uz valsts un pašvaldības sociālo palīdzību un sociālajiem pakalpojumiem.
- (4) Katram bārenim un bez vecāku gādības palikušam bērnam valsts un pašvaldība nodrošina Ministru kabineta noteiktās sociālās garantijas.

Bērnu tiesību aizsardzības likums (pieņemts 1998. gadā)

Uzdevumi un jautājumi pēc fragmenta izlasīšanas

- Nosauciet dokumentā minētās bērnu tiesības!
- Miniet piemērus, kā katras no šīm tiesībām tiek realizētas jūsu dzīvē.
- Ko jūs varat saņemt un darīt, pateicoties šīm tiesībām?

3. fragments

13. pants. Bērna brīvības

- (1) Bērnam ir tiesības brīvi izteikt savas domas, šajā nolūkā saņemt un sniegt jebkāda veida informāciju, tiesības tikt uzklausītam, kā arī tiesības uz apziņas un ticības brīvību. Bērna reliģisko piederību nosaka vecāki.
- (2) Bērnam ir tiesības uz biedrošanās brīvību tiktāl, ciktāl tas neapdraud viņa veselību un dzīvību.
- (3) Bērnam ir tiesības piedalīties pašpārvaldē izglītības, kultūras un sporta jomā. Jebkurās citās jomās, kas skar bērna intereses, bērna viedoklim veltāma pienācīga vērība atbilstoši viņa vecumam un briedumam.

14. pants. Bērna tiesības uz īpašumu

- (1) Bērnam ir tiesības uz īpašumu.
- (2) Bērnam ir tiesības atkarībā no viņa vecuma pašam vai ar savu likumīgo pārstāvju starpniecību veikt darījumus un īstenot citas likumā noteiktās īpašnieka tiesības.

15. pants. Bērna tiesības uz aizsardzību no ekspluatācijas

- (1) Bērnam ir tiesības būt pasargātam no ekonomiskas ekspluatācijas, no nodarbināšanas bīstamos vai viņa veselībai, fiziskajai, psihiskajai vai tikumiskajai attīstībai kaitīgos apstākļos, nakts darbā vai tādā darba laikā, kas kavē viņa izglītošanos.
- (2) Bērnam ir tiesības būt pasargātam no fiziskas un garīgas ekspluatācijas, no seksuālas ekspluatācijas un pavināšanas, kā arī no citiem ekspluatācijas veidiem, kas jebkā varētu viņam kaitēt.

16. pants. Bērna tiesības uz atpūtu un brīvo laiku

Bērnam ir tiesības atbilstoši savam vecumam un fiziskajai un garīgajai attīstībai uz atpūtu un brīvo laiku, tiesības piedalīties spēlēs un izpriecu pasākumos, kā arī kultūras dzīvē un nodarboties ar mākslu.

17. pants. Bērna tiesības piedalīties bērna tiesību aizsardzības programmu izstrādāšanā

Bērnam ir tiesības pašam vai ar savu likumīgo pārstāvju starpniecību piedalīties bērna tiesību aizsardzības programmu izstrādāšanā un īstenošanā.

Bērnu tiesību aizsardzības likums (pieņemts 1998. gadā)

Uzdevumi un jautājumi pēc fragmenta izlasīšanas

- No kā bērnam ir tiesības tikt aizsargātam? Kas, jūsuprāt, ir ekspluatācija?
- Nosauciet dokumentā minētās bērnu tiesības!
- Miniet piemērus, kā katras no šīm tiesībām tiek realizētas jūsu dzīvē.
- Ko jūs varat saņemt un darīt, pateicoties šīm tiesībām?

4. fragments

IV nodaļa. Bērna pienākumi

22. pants. Bērna pienākumi mājās

- (1) Bērnam ir pienākums atbilstoši savam vecumam apkopt sevi un piedalīties mājas darbos.
- (2) Bērnam jāizturas ar cieņu pret saviem vecākiem (adoptētājiem) un citiem ģimenes locekļiem, pret aizbildņiem un audžuģimenes locekļiem.

23. pants. Bērna pienākumi pret sabiedrību

- (1) Bērns ir pilntiesīgs sabiedrības loceklis. Viņa pienākumi pret sabiedrību pieaug atbilstoši vecumam.
- (2) Bērnam ir pienākums mācīties atbilstoši savai fiziskajai un garīgajai attīstībai. Mācību laikā viņam jāievēro izglītības iestādes iekšējās kārtības noteikumi.
- (3) Bērnam atkarībā no viņa vecuma un brieduma pakāpes ir pienākums sargāt savu veselību.
- (4) Bērnam jāizturas ar cieņu pret valsti, tās simboliem un jāievēro likumi.
- (5) Bērnam jāievēro sabiedrībā pieņemtie uzvedības noteikumi. Bērns nedrīkst, izmantojot savas tiesības, aizskart citu bērnu un pieaugušo tiesības un likumīgās intereses.
- (6) Bērnam ir pienākums saudzīgi izturēties pret apkārtējo vidi.

Bērnu tiesību aizsardzības likums (pieņemts 1998. gadā)

Uzdevumi un jautājumi pēc fragmenta izlasīšanas

- Nosauciet dokumentā minētos bērnu pienākumus!
- Katram pienākumam miniet piemēru, kā jūs to ievērojat savā dzīvē.
- Kāpēc bērniem jāpilda pienākumi?

5. fragments

V nodaļa. Bērns un ģimene

24. pants. Vecāku pienākumi pret bērnu

- (1) Atbilstoši Civillikuma noteikumiem vecāku pienākums ir rūpēties par bērnu un viņa mantu un pārstāvēt bērnu viņa personiskajās un mantiskajās attiecībās.
- (2) Vecāku pienākums ir sagatavot bērnu patstāvīgai dzīvei sabiedrībā, pēc iespējas respektējot viņa individualitāti, ievērojot spējas un tieksmes.

25. pants. Vecāku tiesības ierobežot bērna brīvības

- (1) Bērna tiesības uz privāto dzīvi, bēdrošanās un vārda brīvību vecāki var ierobežot atkarībā no viņa brieduma pakāpes, lai:
  - 1) nodrošinātu bērna attīstību un aizsargātu viņa veselību un dzīvību;
  - 2) aizsargātu sabiedrisko kārtību, iedzīvotāju tikumību un veselību;
  - 3) aizsargātu citu personu tiesības un brīvības.
- (2) Bērns var griezties pēc palīdzības bāriņtiesā, ja vecāki, viņaprāt, noteikuši nepamatotus ierobežojumus vai radušās citas domstarpības viņu attiecībās.

(Ar grozījumiem, kas izdarīti ar 17.03.2005. likumu, kas stājas spēkā 15.04.2005.)

26. pants. Atbalsts ģimenei

- (1) Ģimene ir dabiska bērna attīstības un augšanas vide, un katram bērnam ir neatņemamas tiesības uzaugt ģimenē. Valsts un pašvaldība atbalsta ģimeni, it īpaši daudz bērnu ģimeni, un sniedz tai palīdzību.
- (4) Valsts un pašvaldības sniedz atbalstu ģimenes un bērnu izglītības, veselības nostiprināšanas, kultūras un sporta, kā arī atpūtas iestādēm un organizācijām, lai sekmētu bērna fizisko attīstību un radošo darbību, gādā par bērna brīvā laika pavadīšanas iespējām un sniedz citus pakalpojumus, kuri veicina bērna pilnveidošanos un palīdz ģimenei bērna audzināšanā.

Bērnu tiesību aizsardzības likums (pieņemts 1998. gadā)

Jautājumi pēc fragmenta izlasīšanas

- Kāda ir ģimenes loma bērna audzināšanā?
- Kāda ir pašvaldības un valsts loma bērna audzināšanā?
- Kāpēc vecāki dažreiz ierobežo bērnu tiesības?

6. fragments

48. pants. Bērna aizsardzība no smēķēšanas, alkoholisko un enerģijas dzērienu ietekmes

- (1) Bērns nedrīkst smēķēt, lietot bezdūmu tabakas izstrādājumus, alkoholiskos un enerģijas dzērienus. Bērns ir aizsargājams no smēķēšanas un alkoholisko dzērienu ietekmes. Bērns nedrīkst atrasties smēķēšanai paredzētu izstrādājumu vai ierīču dūmu un tvaika ietekmē. Bērna klātbūtnē nedrīkst smēķēt, lai nodrošinātu viņam no smēķēšanai paredzētu izstrādājumu vai ierīču dūmiem un tvaika brīvu vidi.

49. pants. Bērna aizsardzība no narkotisko, psihotropo, toksisko un citu apreibinošu vielu lietošanas

- (1) Bērns nedrīkst lietot narkotiskās, psihotropās, toksiskās un citas apreibinošas vielas. Bērns ir aizsargājams no narkotisko, psihotropo, toksisko un citu tādu apreibinošu vielu lietošanas, kurām ir negatīva ietekme uz organismu, no šādu vielu izgatavošanas, tirdzniecības un jebkāda veida izplatīšanas.

50. pants. Bērns un spēles, filmas, plašsaziņas līdzekļi

- (1) Aizliegts bērnam demonstrēt, pārdot, dāvināt, izīrēt un propagandēt rotaļlietas un videoierakstus, datorspeles, laikrakstus, žurnālus un cita veida publikācijas, kurās propagandēta cietsirdīga uzvedība, vardarbība, erotika, pornogrāfija, kas rada draudus bērna garīgajai attīstībai. [..]
- (5) Bērnu aizliegts iesaistīt pornogrāfiska rakstura materiāla izgatavošanā vai izplatīšanā, kā arī pornogrāfiska priekšnesuma sagatavošanā vai demonstrēšanā. [..]
- (8) Saskaņā ar Azartspēļu un izložu likumu bērnam nedrīkst būt pieejamas spēļu zāles un bērns nedrīkst piedalīties azartspēlēs. [..]

IX nodaļa. Bērna atbildība par likumpārkāpumiem un to profilakse

57. pants. Bērna atbildība par likumpārkāpumiem

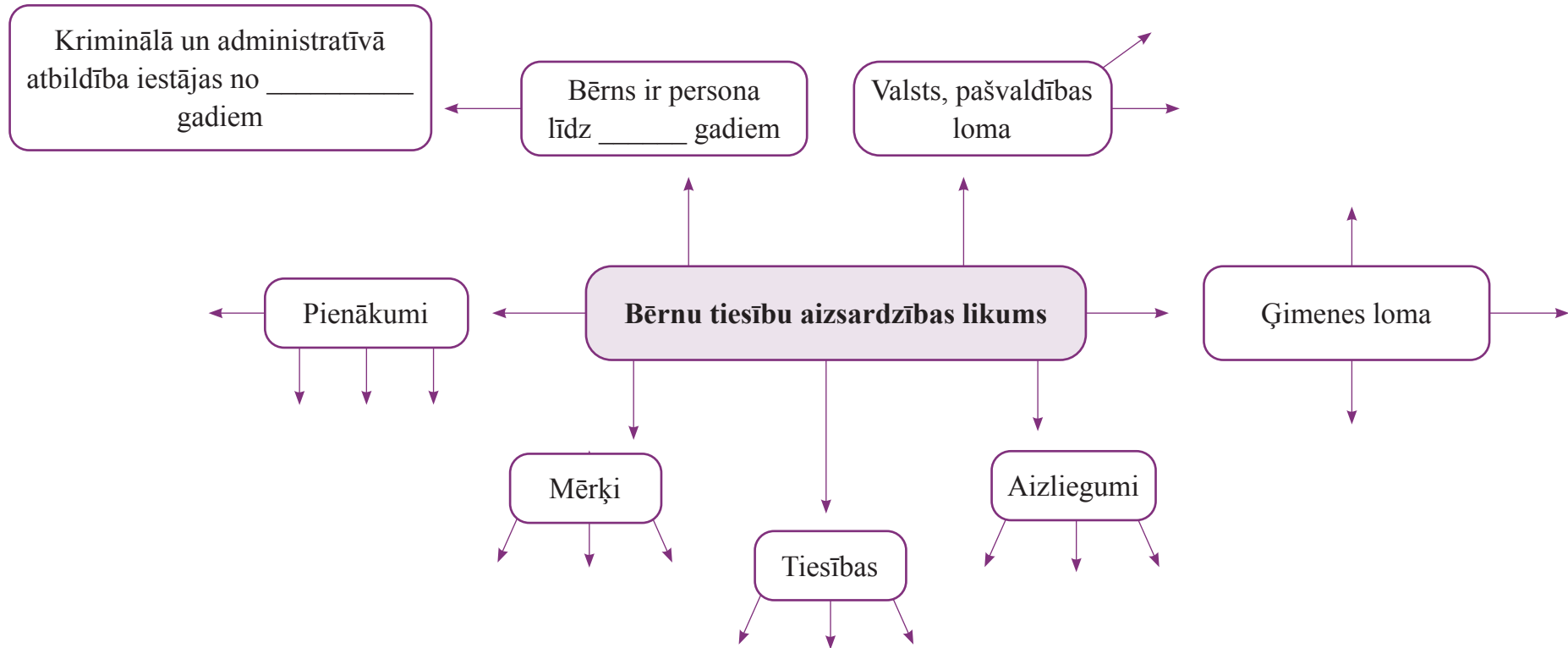
- (1) Saskaņā ar likumu pie administratīvās atbildības var saukt bērnu (turpmāk arī – nepilngadīgo), kurš administratīvo pārkāpumu izdarījis pēc 14 gadu vecuma sasniegšanas, bet pie kriminālatbildības — nepilngadīgo, kurš noziedzīgu nodarījumu izdarījis pēc 14 gadu vecuma sasniegšanas. [..]
- (3) Par bērnu iesaistīšanu noziegumā vai citās prettiesiskās darbībās vainīgās personas saucamas pie likumā noteiktās atbildības.

Bērnu tiesību aizsardzības likums (pieņemts 1998. gadā)

Jautājumi pēc fragmenta izlasīšanas

- No cik gadiem iestājas administratīvā atbildība un kriminālā atbildība?
- Ko bērns nedrīkst darīt līdz 18 gadiem?
- Kāpēc nepieciešami šādi ierobežojumi?

Domu karte "Bērnu tiesību aizsardzības likums"

Kāpēc nepieciešams Bērnu tiesību aizsardzības likums?

Kāpēc likumā ir noteikti dažādi ierobežojumi un aizliegumi?

Situāciju analīze

Sasniedzamais rezultāts: salīdzinu un interpretēju informāciju, protu izmantot faktus no likuma teksta, lai pamatotu savu domu.

2. uzdevums.

Izmantojot domu karti par Bērnu tiesību aizsardzības likumu, izvērtē situācijas!

2.1. Kādas bērnu tiesības ir nodrošinātas un kādas ir pārkāptas katrā situācijā?

Pamato savu atbildi.

2.2. Novērtē, vai bērnu vēlmes ir likumīgas? Pamato savu vērtējumu.

2.3. Vai visas vēlmes ir iespējams piepildīt? Pamato savu atbildi.

Situācija A

Es esmu Arno. Man ir melni, ļoti sprogaini mati, tumša āda un brilles. Es atšķiros no klasesbiedriem, tāpēc mani apsaukā un dažreiz iekausta. Man patīk savs izskats, bet klasesbiedriem tas liekas smieklīgs. Es negribu uztraukt vecākus, tāpēc viņiem nestāstu, bet skolotāji izliekas manas nelaimes neredzam. Varbūt mainīt skolu?

Situācija B

Es esmu Vita, dzīvoju privātmājā netālu no Rīgas. Vecāki mani katru dienu ved uz skolu Rīgā, vakarā man ir vingrošanas treniņi. Pēdējā laikā jūtos nelaimīga, jo vecāki liek sakopt savu istabu un vest pastaigā suni. Viņi man nemaksā par padarīto darbu!

Situācija C

Esmu Rihards. Mani vecāki ir ļoti stingri, tāpēc es un mana māsa vienmēr pildām savus pienākumus: sakārtojam istabu, iznesam atkritumus, palīdzam nokopt vakariņu galdu, aprūpējam mīļdzīvniekus. Man patīk bokss, es labprāt apmeklētu treniņus, bet vecāki neļauj, jo uzskata, ka tas kaitē manai veselībai un ka tas neatbilst mūsu ģimenes vērtību sistēmai.

Plakāta "Sargājiet bērnus!" izveide

3. uzdevums.

Izveido plakātu "Sargājiet bērnus!" Plakāta veidošanā lieto snieguma līmeņa aprakstu.

3.1. Sameklē internetā informāciju par bērnu tiesību pārkāpumiem Latvijā.

Pieraksti informācijas avotu.

3.2. Pārrunā atrasto informāciju ar klasesbiedriem, spriediet par informācijas ticamību.

3.3. Izveidojiet priekšlikumu plānu, kuru tiesību un pienākumu ievērošanai Latvijā vajadzētu pievērst lielāku uzmanību.

3.4. Izvēlies vienu, tavuprāt, svarīgāko problēmu un izveido plakātu, kas pievērstu tai sabiedrības uzmanību.

3.5. Izvēlies vietu, kur novietot plakātu, lai tas būtu redzams plašai mērķauditorijai.

3.6. Lietojot snieguma līmeņu aprakstu, savstarpēji izvērtējiet plakātus, un pārrunājiet iespējas ietekmēt sabiedrības viedokli.

Snieguma līmeņu apraksts plakāta "Sargājiet bērnus!" izvērtēšanai

	Ir apguvis	Turpina apgūt	Sācis apgūt
Saturs	Darbs pilnībā atklāj tematu, mērķēts un saprotams konkrētai auditorijai ir izvēlēti atbilstoši tēli, krāsas, aicinājuma teksts. Aicinājums (uzruna) ir īss.	Darbs atklāj tematu, bet dažu satura elementi nav atbilstoši.	Darba saturs ir grūti uztverams, tikai daļēji atbilst tematam.
Darba vizuālais iespaids, kompozīcija	Darbs veikts kārtīgi, nav pareizrakstības kļūdu, tēlu un fona krāsas palīdz uztvert saturu. Darbs ir parakstīts.	Darbs veikts kārtīgi, bet ir par daudz vai maz teksta aicinājumā, mazi burti, neatbilstošas krāsas vai simboli fonā. Darbs ir parakstīts.	Darbs veikts nekārtīgi, struktūra haotiska, nepalīdz atklāt domu. Darbs nav parakstīts.
Plakāta novietojums	Plakāts novietots plašai mērķauditorijai redzamā vietā, palīdzot realizēt ideju.	Plakāta novietojums neatbilst mērķauditorijai, tāpēc tikai daļēji palīdz realizēt ideju.	Plakāts nav izvietots publiskai apskatei.
Prasme prezentēt plakātu	Stāstījums par plakātu skaidro tā saturu, ir saprotams, palīdz uztvert vizuālo informāciju, domu.	Stāstījums par plakātu daļēji skaidro tā saturu, nozīmi un kompozīciju.	Stāstījumā vāji skaidrota plakātā ietvertā doma.